

PROCES POWSTAWANIA „PLANU ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ NA MAZOWSZU NA LATA 2013–2020 R.”

Jolanta Zientek-Varga

Konsultacja merytoryczna – Marta Lewandowska
Korekta – Rafał Siwicki

Warszawa, kwiecień 2013 r.

Tekst przygotowany na zlecenie Federacji MAZOWIA w ramach projektu „Budujemy współpracę na Mazowszu – od organizacji do Federacji” finansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Publikacja dystrybuowana jest bezpłatnie.

Ta praca objęta jest licencją Creative Commons Polska [Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 3.0 Polska](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/). Aby zapoznać się z kopią licencji, należy odwiedzić stronę <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/>, lub wysłać list do Creative Commons, 543 Howard St., 5th Floor, San Francisco, California, 94105, USA.

Budujemy współpracę na Mazowszu – od organizacji do federacji

Projekt współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Spis treści

Wstęp	3
Plany rozwoju ekonomii społecznej na Mazowszu. Powody tworzenia nowego planu.	5
Rozpoczęcie prac nad planem	8
• grupa inicjatywna	
• powołanie Zespołu ds. opracowania Planu rozwoju ekonomii społecznej na Mazowszu	
• otwarta formuła zespołu	
Przebieg procesu	11
• praca na zasadach warsztatowych	
• wielogłos w dyskusji	
• wykorzystywanie różnych doświadczeń	
• odpowiedzialność członków zespołu	
Efekty pracy nad planem	16
• osiągnięcia i perspektywy na przyszłość	
• otwarta formuła planu	
• nowe podejście do zadań stojących przed ekonomią społeczną	
• potrzeba zmian w przepisach dotyczących ekonomii społecznej	
Zakończenie	22
Załącznik	22

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPOJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wstęp

Poprzez niniejszą publikację chciałabym pokazać, w jak nietypowy, odmienny od powszechnej praktyki sposób można podejść do pracy nad przygotowaniem planu działań. Planu, co istotne, wysokiej rangi, bo obejmującego temat rozwoju ekonomii społecznej na Mazowszu do 2020 r.

Ekonomia społeczna (dalej stosuję skrót ES) nie ma jednego oblicza, przez co tym trudniej przygotować logiczny plan jej rozwoju. ES, nazywana też gospodarką społeczną lub przedsiębiorczością społeczną, to jeden z terminów używanych na określenie działalności łączącej cele społeczne i ekonomiczne. Jest to pojęcie szerokie, dlatego aby móc je lepiej zrozumieć, warto najpierw dokonać opisu instytucji stanowiących istotę ES, a więc przedsiębiorstw społecznych (skrót: PS). Najpopularniejszą, często przywoływaną definicję przedsiębiorstwa społecznego sformułowali pracownicy europejskiej sieci badawczej EMES (European Research Network). Zgodnie z nią ES to działalność przede wszystkim o celach społecznych, zyski której – z założenia – reinwestuje się w te cele lub we wspólnotę, a nie po to, by maksymalizować zysk albo zwiększyć dochód udziałowców czy właścicieli.

Realizacja celów społecznych przyświecała pracy nad Planem **Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2013–2020 r.**, a jego elementy mogą stanowić podstawę do określania Regionalnych Programów Operacyjnych w nowym okresie programowania, tj. na lata 2014–2020. Wiadomo już, że ES będzie stanowiła ważną część wdrażania funduszy unijnych w tym czasie.

W pracach nad Planem, które koordynowało Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, łącznie uczestniczyło szesnaście instytucji i organizacji pozarządowych: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej (3 osoby), Wojewódzki Urząd Pracy (2), Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych FISE (2) oraz po jednej osobie z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, Mazowieckiej Jednostki Wdrażania Programów Unijnych, Centrum Komunikacji Społecznej Urzędu Miasta Warszawa, Funduszu Współpracy, Federacji Organizacji Służebnych MAZOWIA, Łosickiego Stowarzyszenia Rozwoju – EQUUS, Stowarzyszenia BORIS, Krajowego Ruchu Ekologiczno-Społecznego, Zielonkowskiego Forum Samorządowego, Stowarzyszenia „Radomskie Centrum Przedsiębiorczości”, Spółdzielni Socjalnej ASOCJACJA, Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego oraz firmy szkoleniowo-doradczej BeeSmart, reprezentowanej przez Martę Lewandowską, która była moderatorką pracy Zespołu ds. opracowania Planu Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu (dalej – Zespół) i odegrała znaczącą rolę w procesie. To właśnie przedstawiciele wymienionych instytucji i organizacji tworzyli wymieniony Zespół.

Trudno jednoznacznie wskazać stronę zamawiającą przygotowanie projektu Planu oraz jego wykonawców. Kluczową rolę odegrało tu co prawda Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, ale relacje pomiędzy wszystkimi członkami Zespołu miały charakter partnerski, a decyzje podejmowano wspólnie. Prace nad Planem rozpoczęły

Budujemy współpracę na Mazowszu – od organizacji do federacji

Projekt współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

się od nieformalnych rozmów w maju 2012 r., kiedy jeszcze nie realizowano projektu systemowego, którego jednym z zadań była ekonomia społeczna. Wtedy wyłonił się początek Zespołu – na razie nieformalny.

Od maja do października 2012 r. Zespół pracował społecznie, wykorzystując zaangażowanie partnerów. Udostępniali oni nieodpłatnie pomieszczenia na spotkania i zapewniali catering. Osoba pełniąca rolę doradczą (moderatorki) od czerwca do grudnia 2012 r. otrzymywała dofinansowanie z funduszy Zintegrowanego Systemu Wsparcia Ekonomii Społecznej (ZSWES) z Priorytetu 1.19, za co odpowiadał Związek Lustracyjny Spółdzielni Socjalnych. Pod koniec 2012 r. prace związane z podsumowaniem prac Zespołu, zebraniem danych do diagnozy i przygotowaniem projektu dokumentu finansowano w ramach projektu systemowego MCPS – Priorytet 7.1.3. Od początku 2013 r. koszt prac obejmujących m.in. konsultacje społeczne projektu Planu, wprowadzanie autopoprawek i uzupełnień Zespołu pokrywany jest z zasobów jego członków (np. FISE trzykrotnie użyczyło pomieszczenia do pracy Zespołu, zapewniło catering i sprzęt). W omawianym okresie nie otrzymywano dofinansowania z jakiegokolwiek projektu związanego z Planem. Dzięki temu, że praca Zespołu nie była związana z jakimś konkretnym projektem, szersze były możliwości jego działania, zapewniona była ciągłość prac, a także ściślejsza integracja i większe zaangażowanie jego członków.

Warto podkreślić, że w fazie tworzenia Planu nie było oczywiste, że rolę koordynatora działań związanych z ekonomią społeczną w regionie będzie pełniło MCPS. Rozważano m.in. zaangażowanie do prac Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego. Dopiero na etapie konsultacji Planu, kiedy do ustawy o pomocy społecznej zostały wprowadzone zmiany, zgodnie z którymi do prowadzenia prac nad Planem zobowiązane zostały ROPS-y, stało się jasne, że prace te prowadzić będzie MCPS.

Omówienie w tej publikacji procesu powstawania Planu ma pomóc osobom, które w przyszłości będą pracować nad różnymi tego typu dokumentami. Osobom, które będą zainteresowane tym, by ich działania były racjonalne i przyniosły pożądane rezultaty.

Niniejsza publikacja ma w założeniu stanowić wzorzec pracy nad tego rodzaju planami. Proponuje ona Czytelnikom nowe spojrzenie na tę pracę, a także ma skłonić ich do refleksji na temat powszechnie przyjętych rozwiązań: nawet jeśli były one akceptowane przez wiele lat, nie znaczy to, że na pewno były czy też są właściwe.

Pokazanie procesu tworzenia Planu może nauczyć odwagi w podejmowaniu wyzwań, otwarcia na najbardziej, wydawałoby się, zwariowane i niebanalne pomysły. Często bowiem coś, co wydaje się pozornie nierealne, po jakimś czasie staje się oczywistością. I wtedy warto znów spojrzeć na sprawę z innej strony.

Życzę zatem Czytelnikom odwagi, otwartości i wiary, że nowe może być lepsze, choć stare jest od dawna przyjęte i akceptowane.

Plany rozwoju ekonomii społecznej na Mazowszu. Powody tworzenia nowego planu.

Wóz albo przewóz

Na początek odrobina retrospekcji. Prace nad projektem Planu, które trwały od maja do listopada 2012 r., nie były pierwszym podejściem do tworzenia takiego dokumentu. Wcześniej powstało dla Mazowsza kilka planów obejmujących kwestie ekonomii społecznej, ale – jak oceniono – miały one niewielki związek z rzeczywistością.

W 2011 r. przygotowano np. Założenia do Mazowieckiej Strategii Rozwoju Ekonomii Społecznej w ramach projektu systemowego MCPS z obszerną częścią diagnostyczną, ale niewielką operacyjną. Nie powstały one w sposób partycypacyjny, nie miały waloru użytkowego, choć Zespół skorzystał z niektórych elementów diagnozy zawartej w wymienionym dokumencie.

BORIS wraz z FISE przygotował przegląd dobrych praktyk z zakresu ES, m.in. na Mazowszu. Miasto Warszawa realizowało projekt „TORO – w poszukiwaniu skutecznych metod wsparcia instytucji ekonomii społecznej”, współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego UE. W ramach tego projektu opracowano „Wieloletni program współpracy m.st. Warszawy z podmiotami ekonomii społecznej na lata 2013–2015”. Program ten nawiązuje do Społecznej Strategii Warszawy – programu operacyjnego Rozwój, aktywność, samodzielność: moduł ekonomia społeczna.

Dlaczego wcześniejsze plany uznane zostały za oderwane od realiów? Przede wszystkim z tego powodu, że specyfika obszaru nazywanego ekonomią społeczną sprawia, że dotyczące go działania są rozproszone. To z jednej strony wielka siła ekonomii społecznej, bo trudno wskazać jednostkę, instytucję czy podmiot, które w mniejszym lub większym stopniu nie są zainteresowane tym obszarem działań czy też nie są w niego zaangażowane. Ale z drugiej strony ta różnorodność i to, że ES wymaga wszechstronnego porozumienia, powoduje, że niezbędny jest dialog między wszystkimi zainteresowanymi stronami, żeby ES mogła się rozwijać.

A z prowadzeniem dialogu bywa różnie. Potrzeba woli, kompetencji, trochę pokory, a może raczej otwartości na innych, akceptacji tego, że poszczególni uczestnicy dialogu mają różne interesy, priorytety oraz inne doświadczenia.

Można powiedzieć, iż specyfika ES wskazuje jednoznacznie, że aby możliwy był rozwój tego obszaru, zespół, który ma za zadanie opracować rozwiązania tym zakresie, musi posiadać zdolność wypracowania kompromisu pomiędzy przedstawicielami bardzo nieraz różnych podmiotów wchodzących w jego skład. W przeciwnym razie prace utkną w martwym punkcie, a brak nowych rozwiązań będzie w dłuższej perspektywie czasowej prowadził do regresu. Dotychczasowe doświadczenia z ES wskazują bowiem, że wiele osób wcześniej zaangażowanych w to zagadnienie zraziło

się do podejmowania jakichkolwiek działań, liczne przedsięwzięcia upadły, a znaczne środki finansowe przeznaczone na ten cel nie przyniosły wymiernych efektów.

Na początku prac nad projektem Planu Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2013–2020 r. członkowie Zespołu wypowiadali się na rzecz promowania rozwoju ES i podkreślali wagę tego obszaru. Takie opinie pochodziły z różnych środowisk – od przedstawicieli instytucji pomocy społecznej i rynku pracy, samorządów czy organizacji pozarządowych. Poprzez te wypowiedzi chciano zmienić częste obecnie sceptyczne nastawienie wobec ES. Na przykład na jednym z pierwszych spotkań padło pytanie: który z waszych sąsiadów wie, co to jest ES? Większość uczestników odpowiedziała: żaden.

A jednocześnie z Komisji Europejskiej od końca 2012 r. napływają informacje, że planowane jest zwiększenie unijnego wsparcia dla ekonomii społecznej oraz że obszar ten może liczyć na większe środki finansowe w kolejnym okresie programowania. Powstała więc sytuacja: wóz albo przewóz. Albo Zespół zacznie intensywnie działać, weźmie ekonomię społeczną pod lupę oraz zada sobie pytanie o obecną sytuację i sposoby jej zmiany, albo działania będą ogromnie frustrujące, nieefektywne, niezrównoważone i niezbilansowane.

Z rąk do rąk

W tym momencie warto wrócić do przywoływanej już kwestii rozproszenia działań w obszarze ES, co objawiało się m.in. tym, że sprawy ES przechodziły z rąk do rąk – z instytucji do instytucji. Przez długi czas trudno było powiedzieć, kto jest „właścicielem” tego obszaru. Komu najbardziej na nim zależy, w czym jest interesie, by się rozwijał. Kto ma wziąć na siebie ciężar planowania, zbierania, koordynowania i monitorowania działań prowadzonych w tym celu.

Przez pewien czas wyglądało na to, że problem ES zostanie przekazany instytucjom zarządzającym rynkiem pracy i organizującym go. Na przykład w niektórych regionach do końca 2011 r. wojewódzkie urzędy pracy grały rolę koordynatorów działań z zakresu ekonomii społecznej. Potem to się zmieniło. Od lipca 2009 r. (planowane zakończenie w grudniu 2013 r.) realizowany jest projekt „Zintegrowany System Wsparcia Ekonomii Społecznej” w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet I – Zatrudnienie i integracja społeczna, Działanie 1.2 Wsparcie systemowe instytucji promocji i integracji społecznej. Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej jako część Europejskiego Funduszu Społecznego. Zintegrowany System Wsparcia Ekonomii Społecznej (ZSWES) przypisany jest do Krajowego Centrum Ekonomii Społecznej w Departamencie Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. ZSWES tworzy pięć Centrów Ekonomii Społecznej (CES), każde z nich prowadzi działalność na obszarze kilku województw. Ich zadaniem jest pomoc ośrodkom wsparcia ekonomii społecznej (OWES). To wszystko miało i ma stanowić spójny system.

W dużym stopniu w działania w obszarze ES zaangażowały się różne organizacje pozarządowe, natomiast w niewielkim stopniu system włączył do pracy instytucje

Budujemy współpracę na Mazowszu – od organizacji do federacji

Projekt współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPOJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

publiczne. Na rzecz ES zaczęły więc działać podmioty o różnym statusie i zaangażowaniu. Z jednej strony były to organizacje pozarządowe, które często były najbliżej ludzi i działań ekonomii społecznej, z drugiej zaś – instytucje rynku pracy i pomocy społecznej jednostek samorządowych, które z różnych powodów uważały, że powinny odegrać ważną rolę w obszarze ES.

Do kolejnych zmian doszło w 2011 r. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej przy Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego na liście realizowanych zadań umieściło „ekonomię społeczną”. Natomiast w wytycznych wydanych w tym samym roku przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej znalazło się wskazanie, że jednym z efektów działania MCPS miało być przygotowanie planu rozwoju ekonomii społecznej dla województwa mazowieckiego¹.

Wielu aktorów partycypacji

Partycypacji uczą się wszyscy, także jednostki samorządowe. Im większy zasięg terytorialny jednostki (w tym przypadku województwa), tym trudniej przejść na partycypacyjny sposób myślenia. W każdym procesie decyzyjnym dotyczącym tak dużego obszaru będzie zawsze chciało wziąć udział wielu aktorów, mających najróżniejsze interesy.

Pierwszy projekt systemowy MCPS (POKL 7.1.3), którego zadaniem było stworzenie planu, był realizowany w 2011 r. Przyjęto wówczas – jak wspomniano wyżej – rozwiązania tzw. starej szkoły: wszystko starano się robić własnym sumptem, najpierw zlecono napisanie projektu, a dopiero później przygotowano spotkanie, na które zaproszono dużo osób reprezentujących różne środowiska i wiele różnych podmiotów. W założeniu takie postępowanie miało mieć wymiar konsultacji społecznych. Jednak w efekcie głosy były bardzo rozproszone, bo przecież ani poszczególne organizacje pozarządowe, ani ośrodki akademickie czy konsorcja spółdzielców nie porozumiały się wcześniej między sobą, nie ustaliły wspólnych celów i metod ich realizacji, a często nawet posługiwały się odmiennymi definicjami ekonomii społecznej.

Dlatego też opinie na temat projektu planu przedstawione przez poszczególne osoby zaproszone do udziału w konsultacjach okazały się mało konstruktywne, a co więcej nie współgrały z tym, co zostało przygotowane. Z tego powodu ostatecznie nie uwzględniono ich w dalszych pracach nad planem.

Na taką sytuację podczas przygotowywania planu w 2011 r. złożyły się jeszcze i inne czynniki. Najważniejszym z nich był fakt, że MCPS miało zbyt mało czasu na wykonanie prac. Dla instytucji tej kluczowe było jak najszybsze przygotowanie planu według sporządzonego wcześniej samodzielnie projektu, ponieważ w przypadku

¹ Wytyczne Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie. Patrz: Załącznik do niniejszego dokumentu.

niedotrzymania terminów Centrum narażało się na to, że Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych wstrzyma, zmniejszy lub nawet zablokuje kolejne transze, umowy itd. przeznaczone dla MCPS, co zdarza się w sytuacjach, gdy zadania nie są wykonywane w określonym czasie.

To doświadczenie w sposób dobitny pokazało, że w przypadku procesów partycypacyjnych czasem lepiej w ogóle ich nie uruchamiać, niż robić to niewłaściwie – jedynie dla pozorów. Takie nastawienie sprawiło, że w chwili, gdy od nowa zaczęto myśleć nad stworzeniem planu, sytuacja była bardzo trudna, jeśli chodzi o relacje pomiędzy poszczególnymi podmiotami zainteresowanymi rozwojem ES, zwłaszcza pomiędzy instytucjami samorządowymi a organizacjami pozarządowymi.

Wtedy do akcji wkroczyła wymieniana wcześniej ekspertka, Marta Lewandowska, która miała pokierować pracą nad powstaniem autentycznego, partycypacyjnego Planu, takiego, który wpłynie na rozwój ekonomii społecznej na Mazowszu. Dlaczego ona? W połowie 2012 r. zaistniała możliwość korzystania przez ROPS-y z usług doradczych dotyczących tworzenia planów. W zespole doradczym były cztery osoby: Karolina Cyran-Juraszek, Tomasz Schimanek, Cezary Miżejewski i Marta Lewandowska¹. Pokierowanie Zespołem zaproponowano tej ostatniej ze względu na jej faktyczny udział w nieformalnych pracach nad tworzeniem Zespołu oraz intensywną i udaną współpracę firmy Bee Smart z MCPS w zakresie szkoleń i seminariów dla powiatowych partnerstw na rzecz dziecka i rodziny. Jej doświadczenie gwarantowało, że w sposób właściwy poprowadzi prace nad Planem.

Rozpoczęcie prac nad planem

Marta Lewandowska, jako orędowniczka działań wspólnych i szerokiego dialogu, postawiła na pracę grupową. Pomogło jej to, że zna wiele organizacji pozarządowych, z którymi – tak jak z MCPS – od lat współpracuje, a także osoby z wielu urzędów pracy, w tym z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie. Nie bez znaczenia była również jej aktywna działalność od 2003 r. w obszarze społecznym i rynku pracy na Mazowszu.

Spotkanie nieformalne

Budowę Zespołu, który miał pracować nad Planem dla Mazowsza, M. Lewandowska zaczęła od spotkań przy nadarzających się okazjach (na przykład podczas konferencji sieciującej ośrodki wsparcia ekonomii społecznej) z różnymi osobami, które widziała jako potencjalnych uczestników tych działań. Na początku rozmawiała z każdym oddzielnie i słuchała. Wiele osób dawało wyraz swojej frustracji związanej z przebiegiem prac nad ostatnim planem, inni wyrażali obawę, że nie uda się ponownie podjąć dialogu, jednak wskazywano także na potrzebę wypracowania porozumienia. Jedną z takich rozmów o Planie M. Lewandowska prowadziła jednocześnie z dwiema osobami: pracownicą MCPS i przedstawicielką dużej organizacji pozarządowej prowadzącej ośrodek wsparcia ekonomii społecznej (żadna z pań nie wiedziała, skąd jest ich druga rozmówczyni). Kiedy podczas spotkania każda z nich zaczęła narzekać na współpracę ze środowiskiem reprezentowanym przez ich rozmówczynię,

Budujemy współpracę na Mazowszu – od organizacji do federacji

M. Lewandowska przedstawiła sobie obie panie i zachęciła je do dalszej rozmowy na temat wspólnych problemów i wzajemnych pretensji. M. Lewandowska szukała takich rozmów, szukała okoliczności sprzyjających rozładowaniu napięcia. Poznała osoby, które ze względu na realizowane projekty były blisko ekonomii społecznej. Z myślą o utworzeniu grupy do pracy nad Planem nawiązywała kontakty nie z instytucjami, ale z konkretnymi osobami. – *To dało mi nadzieję, że może się udać* – wspomina Lewandowska. – *Zaufałam tym osobom.*

Bardzo ważne było to, że cały proces rozpoczął się od spotkań i szczerych, ale niezobowiązujących rozmów. W ten sposób budowano kontakty ludzi zaangażowanych w sprawę ekonomii społecznej.

Od nich się zaczęło

W maju 2012 r. trzy kluczowe organizacje na Mazowszu – Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Biuro Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych BORIS oraz Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – które animują i wspierają ekonomię społeczną, oraz MCPS wyraziły gotowość do spotkania. Każdą organizację reprezentowała jedna osoba, a MCPS – dwie. Szósta była Marta Lewandowska. Silna trójka i MCPS oznaczały możliwość przystąpienia do budowy szerszego Zespołu. Było bardzo ważne, by najpierw porozumiała się grupa podstawowych graczy. Od tego bowiem zależało, czy proces pójdzie dalej.

Pierwsze spotkanie – co też istotne – odbyło się w neutralnej przestrzeni: nie w urzędzie, nie w siedzibie którejś z organizacji, ale w miejscu udostępnionym nieodpłatnie przez Stowarzyszenie OPTA, które nie uczestniczyło w pracach nad Planem. – *Zaczęłam od tego, wykorzystując umiejętności trenerskie, by członkowie grupy powiedzieli, co myślą o sobie nawzajem, o wspólnej pracy. Żeby powiedzieli, o co mają żal do siebie i czego oczekują po wspólnych działaniach* – zaznaczyła M. Lewandowska.

Grupa zaczęła ustalać strategię. Zastanawiano się, kogo jeszcze należałoby włączyć do procesu tworzenia Planu, na jakie etapy podzielić ten proces i na co zwrócić uwagę przy sporządzaniu dokumentu. Powstawała koncepcja, jak należy poprowadzić proces tworzenia Planu.

Grupa spotkała się kilka razy, co uwiarygodniło proces. Uwzględniono – i to kolejna ważna kwestia – istniejące formalne wytyczne. Najważniejszą z nich było przyznanie wiodącej roli w stworzeniu Planu Mazowieckiemu Centrum Polityki Społecznej. Wynikało to z faktu, że w wymienionych wyżej wytycznych (Załącznik 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zobowiązało Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej do stworzenia wieloletnich planów, przekazało im rolę koordynującą w tym procesie, zaznaczając jednocześnie, że powinien mieć on charakter partycypacyjny. W wytycznych znalazły się także sugestie dotyczące treści dokumentu. Stąd też wiadomo było, że MCPS zainicjuje prace nad planem i będzie w nich uczestniczyć. Dla wszystkich osób, które później włączały się do prac nad Planem, ministerialne wytyczne stanowiły

Budujemy współpracę na Mazowszu – od organizacji do federacji

wyraźny sygnał, że tym razem proces jego przygotowania nie będzie miał wyłącznie fasadowego charakteru.

Było to istotne, bowiem – jak już wspomniano – poziom frustracji pozornymi działaniami i angażowaniem się w sprawy, które nie mają potem odzwierciedlenia w rzeczywistości, był wysoki wśród osób wcześniej zajmujących się planowaniem działań z zakresu ekonomii społecznej. Ludzie biorący udział w pracach Zespołu albo planujący potem do niego dołączyć z reguły byli bardzo zajęci i mieli liczne obowiązki, toteż nie byli zainteresowani uczestniczeniem w działaniach, które okazały się nieefektywne. Byli skłonni zaangażować się w prace Zespołu tylko pod warunkiem, że będą one konstruktywne.

Do pracy zaproszono organizacje z doświadczeniem w prowadzeniu działań ogólnowojewódzkich wspierających ES, a także mniejsze podmioty działające lokalnie w powiatach. Część z nich realizowała partnerskie projekty związane z ekonomią społeczną. Z wieloma M. Lewandowska wcześniej współpracowała i miała dobry kontakt. To był wielki plus.

M. Lewandowska zdecydowała się poprowadzić pracę nad Planem przede wszystkim dlatego, że chciała, by wykonywana praca miała sens. A jedynym sposobem na jego zapewnienie jest dialog, wspólny namysł nad przyszłością ekonomii społecznej. Ważne było, aby określić, jakie są intencje poszczególnych członków Zespołu oraz jakie mają oni obawy w związku z przystąpieniem do procesu.

– Partycypacyjne procesy są trudne, szczególnie kiedy dochodzi do tego, że członkowie grupy spotykają się w charakterze partnerów czy dyskutantów, ale jednocześnie mają kontakty poza Zespołem, w których występują w innych rolach, np. poza grupą MCPS występuje wobec organizacji pozarządowych jako zleceniodawca – podkreśliła M. Lewandowska. – Wiążą się z tym przetargi i konkursy, którym zawsze towarzyszą duże emocje i napięcie. Konieczne było uspokojenie atmosfery i jasne określenie, w jakiej roli i w jakim celu wchodzimy do procesu. Ustaliliśmy, że wszystkie kwestie niezwiązane z Planem odsuwamy na bok.

Od maja 2012 r., wczesnym latem i w wakacje, odbyły się trzy spotkania w podstawowym gronie, trwało tworzenie ram do dalszych działań. Warto jeszcze raz podkreślić, że do tego momentu wszystko odbywało się bezkosztowo. Nie były to jeszcze działania z projektu (który później był realizowany przez MCPS). Organizacje proponowały pomieszczenia na spotkania, wszyscy czuli się współodpowiedzialni za to, co się dzieje.

Na dobre wyszło nawet opóźnienie podpisania umowy przez MCPS, choć na początku grupa była tym faktem zaniepokojona. Paradoksalnie przysłużyło się to procesowi. Dzięki temu, że przez jakiś czas członkowie Zespołu wiele robili własnym sumptem, wspierali się, przekazywali informacje, udostępniali sale czy nawet podawali napoje, wszyscy czuli się współgospodarzami i współodpowiedzialni za przebieg procesu. Nie było takiej sytuacji, że uczestnicy prac Zespołu przychodzą jedynie na spotkanie,

gdzie ktoś zamówił catering oraz wynajął salę i całość spraw organizacyjnych ich nie interesuje.

We wrześniu grupa uznała, że jest gotowa do rozpoczęcia procesu pracy nad Planem. Zakończył się etap przygotowawczy i można było zacząć na dobre. Z udziałem wszystkich uczestników Zespołu powstała lista organizacji, instytucji i różnych podmiotów, które grupa chciała zaprosić do współpracy. Lista nie była ostateczna – zmieniała się, bo Zespół przez cały czas miał charakter otwarty. Z tych, którzy przyszli choć na jedno spotkanie, nikt nie zrezygnował; byli natomiast tacy, którzy nie odpowiedzieli na zaproszenie.

Zaproszenia do udziału w pracach Zespołu wysyłano pocztą elektroniczną do wybranych podmiotów i osób; w przypadku instytucji często ze wskazaniem konkretnego nazwiska. We wrześniu zegar zaczął tykać. Rozpoczęła się faza realizacji projektu systemowego MCPS „Razem dla Mazowsza. Edukacja w działaniu” z PO KL Poddziałanie 7.1.3.

Przebieg procesu

Od września do listopada 2012 r. odbyło się osiem spotkań w poszerzonym gronie. W pracach uczestniczyły przedstawicielki i przedstawiciele szesnastu wymienionych we Wstępie instytucji i organizacji.

Warsztaty w procesie

Spotkania trwały cztery-pięć godzin. Każdorazowo uczestniczyło w nich od 8 do 16 osób. Praca przebiegała w module warsztatowym. Najpierw była dyskusja wstępna, następnie ustalano, czym danego dnia będzie się zajmował Zespół, a później przeprowadzano podział na grupy. Każdy sam decydował, w której grupie chce pracować. Następnie analizowano efekty pracy grup. Ustalenia zapisywano i rozsyłano do uczestników. Kolejne spotkanie rozpoczynała dyskusja nad efektami poprzedniego spotkania. Po wprowadzeniu poprawek zaczynał się kolejny etap pracy. Pięć, sześć spotkań miało ten sam rytm. Od wizji do konkretnych działań – najpierw ustalanie celów ogólnych, a potem priorytetów.

Warto przytoczyć wiele pokazujący przykład. Jedno ze spotkań – z powodów organizacyjnych – musiało się odbyć w małym pokoju, choć uczestniczyło w nim kilkanaście osób. Utrudnienie, jak się potem okazało, było pozorne, wręcz pchnęło sprawy do przodu. Mimo ciasnoty wszyscy pracowali z ogromnym zaangażowaniem. Bliskość sprawiła, że wszyscy niemal automatycznie przeszli na „ty”. Od tego momentu Zespół pracował już bez używania form „pan” i „pani”.

– *Staraliśmy się, by spotkania miały jak najmniej formalny charakter* – podkreśliła M. Lewandowska. – *Nieco mniej luzu było, gdy pojawili się dyrektor i wicedyrektorka MCPS, co oczywiście dla wszystkich uczestników było ważne, bo podkreślało rangę pracy. Ale wciąż najistotniejsze było to, co robimy.*

Budujemy współpracę na Mazowszu – od organizacji do federacji

Choć spotkania były jak najmniej formalne, to jednak stosowano zasady ułatwiające pracę. Na początku wszyscy się przedstawiali, co było konieczne, ponieważ do pracy włączały się nowe osoby, np. przedstawiciel MCPS, który okazał się bardzo pomocny w sprawach organizacyjnych, m.in. drukował materiały, wysyłał e-maile czy podłączał sprzęt.

Po każdym spotkaniu wszyscy otrzymywali materiały, na których – jak wyżej wspomniano – Zespół potem pracował. Rozsyłane były zaproszenia przypominające o kolejnej wyznaczonej dacie spotkania. Materiały dostawały także osoby dołączające do Zespołu. Stroną organizacyjną zajmowało się MCPS. Te działania można uznać za nieistotne, ale w rzeczywistości są one bardzo ważne, wręcz kluczowe dla podtrzymania procesu.

Po etapie diagnozy przyszedł czas na postawienie zasadniczego pytania: po co nam ekonomia społeczna? To był ważny moment, choć wiele osób uznało, że nie ma sensu się nad tym zastanawiać. – *Po co nam ideologia, potrzebujemy konkretów*, – mówiono. – *Potrzebujemy spółdzielni, miejsc pracy, pożyczek umarzalnych, mechanizmów, poręczeń, a nie teoretycznych rozważań.*

Takie podejście cechowało osoby, które już miały spółdzielnie lub wspierały ich zakładanie, bo i takie były w zespole. Zróznicowanie poglądów okazało się konstruktywne, ponieważ w efekcie prowadziło do głębszego zastanowienia się nad problemem. Inaczej bowiem widział rolę ekonomii społecznej przedstawiciel spółdzielni, a inaczej np. ktoś z Mazowieckiej Jednostki Wdrażania Programów Unijnych czy z Centrum Komunikacji Społecznej m.st. Warszawy. Żywiołowe dyskusje były możliwe dzięki temu, że każdy – jak wspomniano – otrzymywał wcześniej materiały i mógł się przygotować do udziału w kolejnym spotkaniu. A zaproszenia do potencjalnych zainteresowanych udziałem w procesie rozsyłano cały czas, korzystając z osobistych kontaktów, wykorzystując wiedzę o zainteresowaniach i kompetencjach konkretnych osób i organizacji.

Nie oglądamy się za siebie

Ważna była decyzja, czy podczas pracy nad Planem Zespół sięgnie po gotowe rozwiązania. Było to możliwe, ponieważ niektóre województwa miały już plany, w tym wypracowane wcześniej, jak np. Mazowsze. Rozmawiano o tym, czy Zespół chce skorygować stworzone poprzednio projekty, czy tworzyć Plan od nowa. Ostatecznie zdecydowano, że Zespół nie będzie opierał się na istniejących dokumentach.

Dyskusja przy formułowaniu wizji pokazała, że członkowie Zespołu różnie myślą o ekonomii społecznej i dopiero dwie, trzy godziny wymiany poglądów doprowadziły do wypracowania wizji, którą można było uznać za wspólną. Jej brzmienie jest następujące:

*Mieszkańcy Mazowsza tworzą społeczności lokalne,
których aktywność opiera się na odpowiedzialności,
godności, pracy i partnerskich relacjach służących
równoważonemu rozwojowi i podnoszeniu jakości życia.*

Dyskusja pokazała, że opieranie się na wcześniejszych materiałach może okazać się pułapką. Trudno byłoby wtedy uchwycić to, co wypracował nowy Zespół, co stanowi efekt jego przemyśleń. W związku z tym zrezygnowano z korzystania i odwoływania się do cudzych, stworzonych poprzednio rozwiązań. Zasada obowiązywała przez cały czas pracy nad Planem, toteż wszystko, co wypracował Zespół, było efektem przemyśleń i ustaleń jego członków.

– *Nieustannie podkreślałam, że ważniejszy jest proces niż sam dokument, ponieważ ekonomia społeczna wymaga ciągłego dialogu i współpracy, a my możemy wypracować przestrzeń do dialogu – zaznaczyła M. Lewandowska. – Jeśli dokument powstanie bez dialogu, to nie będzie żywy. A będzie żywy tylko wówczas, gdy ci, którzy mają go realizować, będą wiedzieli, że to są ich własne decyzje, a nie rozwiązania, które ktoś im narzucił.*

Może się wydawać, że to był trudny, żmudny i powolny proces, ponieważ bywało, że Zespół przez godzinę na temat jednego zdania. Ale najważniejsza była jakość prowadzonej podczas spotkań rozmowy. Zawsze kierowała nią M. Lewandowska. Dzięki niej i ustalonym na początku regułom uczestnicy dbali o wzajemny szacunek, nie oceniali się, nie uogólniali. W pewnym momencie przestało mieć znaczenie, że ktoś jest z wielkiej i ważnej instytucji, a ktoś z małej spółdzielni. Liczył się każdy członek Zespołu. Każdy był równie ważny.

Gdy Zespół zajął się pracą nad Planem, M. Lewandowska zastosowała metodę Walta Disneya. Zdecydowała się na tę formę, obawiając się, że w przeciwnym razie Zespół zacznie postępować według wzoru: szkolenie – doradztwo – wizyta studyjna – konferencja. Poruszanie się jedynie w obrębie tego utartego schematu mogło sprawić, że Zespół pozostałby w fazie zniechęcenia i krytycznego nastawienia wobec ES. Mogło zabraknąć nowego spojrzenia na możliwości działań i innowacyjności.

Podobnie było przy celach, gdzie stale zastanawiano się, jak je sformułować i jakim językiem o nich pisać. Chodziło o to, by uwolnić się od tradycyjnej nomenklatury projektowej.

Metoda Walta Disneya

Metoda Walta Disneya obejmuje pracę w trzech „pokojach”. Najpierw uczestnicy zespołu trafiali do pokoju marzyciela – tam nie ma żadnych ograniczeń, wszystko jest możliwe, można puścić wodze fantazji. Następnie, oczywiście mentalnie, przechodzili do pokoju realisty – pochylali się nad zapisami marzeń, sprawdzali, czy ich wdrożenie jest realne, czy może trzeba je lekko zmodyfikować.

W metodzie Disneya jest jeszcze trzeci etap – pokój krytyka, ale zespół uznał, że tę rolę spełnią zaplanowane na później konsultacje i dla ich procesu wystarczą dwa pierwsze pokoje.

W grupach następowały przesunięcia, uczestnicy przechodzili z jednej grupy do drugiej. W sali, gdzie obradowano, podczas jednego ze spotkań uczestnicy dostrzegli ogromnego pluszowego misia. Postanowili dołączyć go do Zespołu, aby rozluźnić atmosferę, zachęcić wszystkich do niesztampowego myślenia, sięgnąć do wspomnień z dzieciństwa i zbliżyć do siebie uczestników procesu. Wykorzystanie misia współgrało z przyjętą zasadą działania, zgodnie z którą Zespół pracę nad każdym konkretnym priorytetem zaczynał od marzeń. – *To była bardzo dobra rzecz, choć oczywiście nie jest to jedyna metoda, którą można zastosować* – podsumowała M. Lewandowska.

W pokoju marzeń pojawiały się np. pomysły udziału wielkiej gwiazdy w kampanii promującej ekonomię społeczną. Kiedy w następnym pokoju takiej idei nadawano bardziej realny kształt, stwierdzano: niekoniecznie musi to być wielka gwiazda, wystarczy osoba akceptowana przez większość społeczeństwa.

Warto też podkreślić, że Zespół zajął się społeczną odpowiedzialnością biznesu, którą uznał za trwale sprzężoną z ekonomią społeczną. Dlatego też zdecydowano, że obszaru tego nie można pomijać i działania na rzecz społecznie odpowiedzialnego biznesu są jednym z celów dalszej pracy.

Zespół pomyślał też o mechanizmie bumerangu. Samorządy w porozumieniu z ośrodkami akademickimi przygotowują ścieżkę kariery związanej także z ekonomią społeczną. Zgodnie z tym spojrzeniem młodzi ludzie już w gimnazjum i liceum podejmowaliby decyzje dotyczące dalszej edukacji, planując powrót do rodzinnej

miejsowości po jej zakończeniu i realizację zamierzeń z zakresu ES wspieranych przez samorząd.

Są wizja i cele

Po chwilowym niezadowoleniu z pytania „Po co nam ekonomia społeczna?” członkowie Zespołu zaczęli się zastanawiać, czy rzeczywiście w pełni uświadamiają sobie sens podejmowanych działań. Z rozważań wyniknęło coś bardzo ważnego: sformułowano wizję, w której – co ciekawe – nie pojawia się określenie ekonomia społeczna. Zespół zmierzył się tu z wieloma trudnymi kwestiami i przełamał dotychczasowe opory. Wniosek był taki, że ekonomia społeczna to tylko droga, sposób dojścia do sytuacji oczekiwanej, a nie cel sam w sobie.

Wizja

Po sformułowaniu wizji Zespół rozmawiał o tym, dlaczego mimo chęci i zaangażowania pojawiają się problemy i trudności. Efektem tego namysłu była lista obszarów problemowych, z których następnie wyłoniono cele – ogólny i szczegółowe.

Cel ogólny planu

Po długiej i burzliwej dyskusji Zespół określił ogólny cel Planu.

Ekonomia społeczna jest integralnym elementem życia społeczno-gospodarczego regionu opartego na zasadach międzysektorowego partnerstwa i świadomości wspólnych celów. Zapewniona jest swoboda realizacji różnorodnych inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej oraz niezbędne i adekwatne wsparcie dla ich prowadzenia.

Przyjęto też cele szczegółowe, dotyczące pięciu głównych obszarów: społeczeństwo Mazowsza; podmioty ES na Mazowszu; otoczenie i system wsparcia ES; instytucje publiczne wspierające rozwój ES; społecznie odpowiedzialny biznes.

Zespół sformułował następujące cele szczegółowe, które zapisano w projekcie Planu w następujący sposób:

1. ES jest obecna w świadomości mieszkańców Mazowsza i stanowi ważne narzędzie w budowaniu spójności społecznej.
2. Skuteczne i trwałe podmioty ES na Mazowszu.
3. Funkcjonuje kompleksowy, spójny system wsparcia ES na Mazowszu.

4. Instytucje publiczne na zasadach partnerstwa efektywnie wspierają rozwój ES.
5. Społecznie odpowiedzialny biznes na Mazowszu.

Realizacja celów ma pomóc w przeciwdziałaniu pogłębiającemu się na Mazowszu rozwarstwieniu społeczno-gospodarczemu. By było to realne, potrzebne są adekwatne, atrakcyjne i alternatywne wobec tradycyjnego zatrudnienia formy podejmowania aktywności dla ludzi młodych.

Z punktu widzenia efektywnej pomocy społecznej niezbędny jest aspekt aktywizacji zawodowej, a żeby aktywizacja była skuteczna, konieczne jest zadbanie o inkluzję (włączenie) społeczną. Potrzebny jest ponadto jasny przekaz do mieszkańców – przedstawienie ekonomii społecznej w taki sposób, aby wzmocnić akceptację dla niej i zwiększyć zaangażowanie społeczne w działania na jej rzecz.

Efekty pracy nad planem

Pod koniec pracy Zespołu MCPS w ramach projektu systemowego poprosiła M. Lewandowską o zebranie efektów działań Zespołu i zapisanie ich w formie projektu Planu. Zadanie nie było łatwe, ponieważ Zespół wypracował jedynie jego zarys. M. Lewandowska stanęła przed dylematem: czy ograniczyć się do tego, co wypracował Zespół, czy efekty jego prac rozszerzać i uzupełniać, wykorzystując posiadaną wiedzę na temat różnych planów dotyczących ekonomii społecznej. Wybrała pierwszą opcję – tylko rezultaty działań Zespołu.

Powstał dokument roboczy, wymagający uzupełnień. W części diagnostycznej M. Lewandowska wykorzystowała materiał przygotowany rok wcześniej. Do części operacyjnej trzeba jeszcze przeprowadzić badania dotyczące np. społecznego postrzegania ekonomii społecznej czy najbardziej efektywnych strategii jej promowania i mówienia o niej. Takie badania są niezbędne, bo ES wciąż dość często wielu osobom kojarzy się z socjalizmem i tzw. pracami społecznie użytecznymi. Konieczne trzeba to zmienić.

Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej zadbało o opracowanie graficzne dokumentu.
*- Uważam za wielki sukces to, że MCPS się rozruszało, – podkreśliła Marta Lewandowska.
– Jego przedstawiciele przestali opierać się przed takimi czy innymi rozwiązaniami, twierdząc, że zarząd ich nie zaakceptuje. Wnikliwie czytali i analizowali treść dokumentu. To fantastyczne, bo obawiałam się, że procesu nie uda się pchnąć do przodu, dopóki nie będzie pełnej akceptacji ze strony urzędu. A jednak nie było to potrzebne.*

M. Lewandowska podczas pracy nad Planem cały czas podkreślała, że nie ma sensu tworzyć ogromnego dokumentu, którego niemal nikt nie będzie w stanie przeczytać. W tym przekonaniu umocnił ją udział w konferencjach poświęconych realizacji zadań z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Poddziałanie 7.2.2. – Wsparcie ekonomii społecznej. Zespół miał już wtedy wypracowane cele i część priorytetów. Wypowiedzi uczestników konferencji przekonały ją ostatecznie, że Plan nie może być dokumentem obszernym. Ma być krótki, zrozumiały, przejrzysty.

Budujemy współpracę na Mazowszu – od organizacji do federacji

Projekt współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPOJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Podczas pracy pojawiły się tendencje do rozbudowywania Planu. W Zespole pojawiły się opinie, że im dokument będzie obszerniejszy, tym będzie lepszy i poważniejszy, że jeśli nie będzie miał 80 czy nawet 150 stron, będzie wydawał się błahy. A przecież przy takiej objętości od razu nasuwają się pytania o to, kto taki plan przeczyta, kto będzie go wdrażał i monitorował. To, czemu warto się przyjrzeć, poddać konsultacji, liczy zaledwie kilkanaście stron. M. Lewandowska zwróciła się z prośbą do MCPS, by podzielono dokument na część wymagającą konsultacji i tę, której konsultować nie trzeba. Ostatecznie Zespół zgodził się, by dokument nie przekraczał 60 stron. Czy to się uda, nie wiadomo.

Projekt został przyjęty przez Zarząd Województwa Mazowieckiego, potem przekazano go do konsultacji.

26 lutego 2013 r. Zarząd Województwa Mazowieckiego zaakceptował informację o przeprowadzeniu konsultacji projektu „Planu Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2013–2020” zgodnie z realizacją projektu systemowego „Razem dla Mazowsza – Edukacja w działaniu” w ramach PO KL 2007–2013 oraz zapisami Regionalnego Planu Działań na Rzecz Zatrudnienia na 2012 r. opracowanymi przez WUP w Warszawie. Projekt opracowało Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej Warszawie przy współpracy z instytucjami i organizacjami pozarządowymi zajmującymi się tematyką ES na Mazowszu. Celem przyjętym w projekcie Planu jest przede wszystkim przedstawienie priorytetowych działań wpływających na rozwój ES na Mazowszu. Konsultacje z powiatowymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz partnerami społecznymi trwały od 1 marca do 1 kwietnia 2013 r. Za przeprowadzenie konsultacji odpowiadał Wydział ds. realizacji projektów PO KL MCPS w Warszawie. Ostateczną wersję Planu zatwierdziła władza samorządu województwa mazowieckiego. Plan stanie się podstawą przygotowania Regionalnego Programu Operacyjnego dla województwa mazowieckiego na lata 2014–2020. Plan ma być dokumentem nie tylko strategicznym, lecz także wykonawczym. Dlatego zawiera harmonogram realizacji oraz opis sposobów monitorowania jego wdrażania w rocznych okresach. Sprawozdania roczne z monitoringu będą przekazywane władzom województwa razem z planem finansowym na każdy kolejny rok realizacji. Pierwsze plany – zgodnie z harmonogramem – MCPS opracuje na 2014 r.

Za monitoring Planu będzie odpowiadał Interdyscyplinarny zespół ds. monitorowania działań z zakresu ES na Mazowszu. Podstawą zespołu będą osoby, które pracowały przy tworzeniu projektu Planu.

Budujemy współpracę na Mazowszu – od organizacji do federacji

Projekt współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Polemika z wytycznymi

Zestawienie efektów pracy Zespołu z tworzonym Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej pokazało, że Zespół uwzględnił wiele rozwiązań proponowanych przez KPRES, a jego działania często były zbieżne z kierunkiem określonym przez ten program. Natomiast ważne, że w Planie jest otwartość na nowe rozwiązania, inne spojrzenie na kwestie dotyczące ekonomii społecznej.

Poza tym Zespół nie przyjął wszystkiego, co zawarte zostało w krajowych dokumentach, czasem wręcz z nimi polemizuje. Na przykład zaproponował inną definicję przedsiębiorstw społecznych. Zespół rozszerzył (w stosunku do proponowanego przez KPRES) zakres podmiotowy przedsiębiorstw społecznych o organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą niezależnie od charakteru działalności, o ile wypracowane przez przedsiębiorstwo zyski przeznaczane są na cele pożytku publicznego.

Jest to istotna zmiana, gdyż w opinii Zespołu przedsiębiorczość społeczną zabijają kryteria proponowane przez Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej czy ustawę o przedsiębiorczości społecznej (w czasie prac Zespołu ustawa o przedsiębiorczości społecznej i Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej były w fazie projektów), ponieważ nie uwzględniają zwyczajnej działalności gospodarczej prowadzonej przez organizacje pozarządowe. Wiążą się z grupami wykluczenia, zatrudnianiem ich czy kierowaniem do nich usług. Po prostu ekonomizują działania związane z reintegracją społeczną. A to w opinii zespołu zabija ES.

Ekonomia społeczna, rozumiana formalno-prawnie, pomija obszary niezwiązane bezpośrednio z integracją społeczną czy pomocą społeczną. Nie dostrzega, że jest to na przykład przestrzeń dla młodych ludzi, którzy chcą alternatywy wobec klasycznego biznesu, że to jest powrót do kooperatyw i różnego typu inicjatyw wzajemnościowych, a przecież w tym drzemie ogromna siła. Tymczasem unijne programy operacyjne i dokumenty strategiczne w niewielkim stopniu uwzględniają to, co faktycznie dzieje się w ekonomii społecznej.

Wciąż jesteśmy na etapie spółdzielni socjalnej, klubów integracji społecznej i zakładów aktywności zawodowej, widząc ekonomię społeczną głównie jako szansę dla osób z grup wykluczenia. Jednym z celów pracy Zespołu było przełamanie tego stereotypu. Takie postrzeganie ES chyba nikomu nie służy. Trudno bowiem wtedy powiedzieć, w czym interesie jest tak rozumiana ekonomia. Być może tylko ośrodków pomocy społecznej. Jeśli wziąć pod uwagę, jaki jest obecny zakres ich działań i jakie mają możliwości ich rozszerzania, pojawia się wątpliwość, czy będą w stanie zająć się jeszcze ekonomią społeczną. Do pewnego stopnia prawdopodobnie tak. Są przykłady świetnych OPS działających w obszarze ekonomii społecznej, ale praca większości z nich koncentruje się na wypłacaniu świadczeń, pomocy materialnej. Jest to o tyle zrozumiałe, że odwołuje się do podstawowych potrzeb człowieka, ale też – niestety – często wiąże się z utrwalaniem biernych, roszczeniowych postaw.

– *Myślę, że siłą naszego Planu jest nowe spojrzenie na ekonomię społeczną, – wyraźnie podkreśliła M. Lewandowska. – Postanowiliśmy w nim uwzględnić i kooperatywy, i organizacje wzajemnościowe, a także grupy nieformalne podejmujące inicjatywy. Chcemy dostrzec ekonomię społeczną w takiej działalności, gdzie obecne są najważniejsze idee tego podejścia, a nie tylko tam, gdzie spełnione są kryteria formalno-prawne.*

To jest siła i wartość powstającego Planu, nawet jeśli to nowe podejście zostało na razie tylko zasygnalizowane. Podczas ostatniego spotkania kierownictwo MCPS zadeklarowało, że Zespół może zostać przekształcony w partnerstwo. Nie jest to konieczne. Wystarczy, jeśli z Zespołu pozostanie grupa do koordynowania czy monitorowania Planu.

Wdrażanie planu

Nadzieję na nowe podejście do kwestii ES dają zmiany wprowadzone do Ustawy o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw z 22 lutego 2013 r. (Dz. U. Z 2013 r. poz. 182 i z 2012 r. poz. 1544 i 1548), zgodnie z którymi Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej zajmą się koordynowaniem rozwoju ekonomii społecznej. Ten nowy zapis ma też w jakimś stopniu zastosowanie do przygotowanego Planu, gdyż wskazuje, kto ma się zajmować jego wdrażaniem.

Zarówno wdrażanie, jak i koordynacja oraz monitoring wdrażania powinny być prowadzone zgodnie z zasadą partycypacji, tak aby Plan był na bieżąco aktualizowany. Zespół sprawdzi różne kwestie zawarte w Planie, ponieważ nie było ewaluacji ex-ante.

Trzeba przyjąć, że dwa-trzy lata będzie trwał proces uczenia się Planu w odniesieniu do tego, gdzie ma on już siłę operacyjną, a gdzie trzeba wprowadzić zmiany. Dlatego Zespół cały czas będzie miał dużo pracy. Utrzymane zostaną równe relacje, odpowiedzialność za zmiany, za działalność instytucji i organizacji.

Nowa jakość kontaktów

Praca nad Planem bardzo wszystkich zmieniła. Z każdym spotkaniem widać było, że uczestnicy stają się coraz bardziej swobodni i znika początkowe zdenerwowanie. Sporo się zmieniło w relacjach MCPS – Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych. Było to możliwe dzięki temu, że spotkania odbywały się w mniej formalnej atmosferze. Kontakty obejmowały nie tylko wymianę urzędowych pism, lecz także osobiste spotkania.

Powszechnie wiadomo, że najcenniejsze są bezpośrednie kontakty między ludźmi, jednak niezwykle ważne jest, aby zapewnić im odpowiednią jakość. Istotne jest, by poszczególni uczestnicy spotkań dostrzegli sens wspólnej działalności. Członkowie grupy muszą wyznaczyć sobie wspólny cel, tak aby każdy z nich był świadom swojej roli w jego osiągnięciu. Osoby działające w grupie powinni umieć odłożyć na bok partykularne interesy i przełamać własne bariery.

Budujemy współpracę na Mazowszu – od organizacji do federacji

Trudno się dziwić pracownikom dużej instytucji, że obawiali się nieprzychylniej oceny zwierzchników, gdy podjęli pracę w zupełnie nowym gremium, gdzie to nie oni samodzielnie podejmowali decyzje, ale rozstrzygający głos należał do całej grupy, złożonej przecież z przedstawicieli różnych podmiotów.

I tu wiele korzyści przyniósł bezpośredni kontakt pomiędzy członkami Zespołu. Nawet w trudnych sytuacjach, na przykład, kiedy na spotkania przychodziły nowe osoby ze spółdzielni socjalnej, krańcowo sceptycznie nastawione do pracy nad Planem. W takich sytuacjach członkowie Zespołu potrafili nawiązać z takimi osobami szczerzy dialog i znaleźć rozwiązanie problemu. Impas szybko udawało się przełamać i praca szła dalej.

Te same zasady – to jest pluralizm i poszanowanie dla odmiennych postaw wynikających z różnych doświadczeń – powinny przyświecać dalszej działalności Zespołu. Nie może on bać się ryzyka związanego z taką organizacją prac i powinien stale dbać o jakość komunikacji i współpracy. Wymaga to respektowania kilku reguł. Chodzi o to, by słuchać się nawzajem, szanować pozostałych uczestników prac i być otwartym na ich poglądy. Te kwestie tylko z pozoru mogą wydawać się proste.

Opisany wyżej proces zauważono i doceniono. Pochlebnie ustosunkowały się do niego m.in. inne ROPS-y, Centrum Komunikacji Społecznej m.st. Warszawy oraz środowiska zainteresowane ekonomią społeczną. Pozytywna ocena wielu środowisk jest bardzo potrzebna, z pewnością zachęci członków Zespołu do kontynuowania dotychczasowej działalności.

Kształt planu

– Na razie Plan ma taki kształt, że osoby, które nie znają tła, mogą nie dostrzec istotnych fragmentów – zaznaczyła M. Lewandowska. – Dlatego uważam, że trzeba go promować, lobbować. Na razie odbywa się to w sposób nieformalny przy okazji prywatnych spotkań z decydentami. Prowadzone są lobbing i promocja związane z nową definicją przedsiębiorstwa społecznego. Warto byłoby zwiększyć intensywność działań promujących nowe podejście do zadań ekonomii społecznej. To temat na kolejne spotkania Zespołu.

Plan i dalsza praca nad nim mają stworzyć nowy język ekonomii społecznej. Wyraźne jest dążenie do uproszczenia opisu tych zagadnień, tak, aby poprzez prosty i przekonujący język zwracać się do środowisk i grup, które starają się łączyć pracę z wartościami i ideami ekonomii społecznej, oraz pokazywać im możliwe obszary działań w ramach ES.

Przykład prozaiczny, ale znaczący dla pracy zespołu: dokumenty określające zadania dla ES, zgodnie z Wytycznymi ministra pracy i polityki społecznej (Załącznik), to tylko wskazówki. Miały dotyczyć przygotowania i realizacji „Wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju

instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie” – tak brzmiał pierwotny tytuł Planu.

M. Lewandowska pierwsze duże spotkanie rozpoczęła od przeczytania tego zapisu i zapytała, czy Zespół chce stworzyć dokument o tej nazwie, którą niewiele osób byłoby chyba w stanie powtórzyć. Ostatecznie tytuł dokumentu, nad którym pracował Zespół, jest krótki i prosty – „Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu do 2020 r.”, ale zawiera wszystko, co sugerowało ministerstwo. W ten sam sposób można podejść do całego dokumentu, wyeliminować z niego wszystko, co niepotrzebne, unikać urzędniczej nowomowy i pustosłowia. Ważne, by utrzymać pracę Zespołu w tym duchu, na pierwszym miejscu stawiać to, co żywe i ważne. Osiągnąć to można jedynie poprzez stałe prowadzenie dialogu, ciągłe ustalanie, co jest dla kogo istotne. Jest to proces, który wymaga czasu.

M. Lewandowska jest optymistką. Widzi, jak wiele udało się już zrobić, jak owocna jest dotychczasowa praca Zespołu. Jednocześnie czuje się odpowiedzialna za to, aby ta dotychczasowa praca i zaangażowanie Zespołu przyniosły jak najwięcej wymiernych efektów, aby nie zostały zmarnowane. Próba zakwestionowania wyników prac czy przerwania interdyscyplinarnej współpracy na rzecz ES na pewno nie przeszłaby bez echa.

Już są wzorem

W ostatnim spotkaniu Zespołu, gdy projekt Planu był już gotowy, uczestniczyła kolejna osoba z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, odpowiadająca za regionalne programy operacyjne. Potrzebny był jej materiał, który będzie mogła wykorzystać w kolejnym okresie programowania. Uważnie wysłuchiwała wypowiedzi innych uczestników spotkania i z uznaniem wyraziła się o pracy Zespołu.

Podczas spotkania, uwzględniając zakres obowiązków nowej osoby z Urzędu Marszałkowskiego, wyrażono przekonanie, że trzeba uniezależnić ekonomię społeczną od projektów i funduszy unijnych. Ważne jest bowiem, aby pokazać, że środki unijne to tylko fragment ES. Bardziej istotny jest styl działania, sposób myślenia, a także polityka samorządów – jak i od kogo będą kupowały produkty i usługi. Kwestia ta dotyczy także przedsiębiorców: warto się na przykład zastanowić, jak sprawić, aby kupując gadżety czy prezenty dla pracowników, szefowie firm zainteresowali się ofertą przedsiębiorstwa społecznego. Poruszono także inną istotną kwestię: w takich procesach, jak tworzenie planu, trzeba stopniowo przekazywać odpowiedzialność na członków Zespołu. Nie może być tak, że o wyniku prac decyduje jedynie zaangażowanie i determinacja liderów, za efekt muszą być odpowiedzialni wszyscy uczestnicy procesu.

W przypadku Planu przekazywanie odpowiedzialności odbywało się w praktyce. Podczas pracy w grupach warsztatowych uczestnicy mieli za zadanie spisywać przebieg zajęć – w każdej grupie wyznaczano odpowiedzialną za to osobę, które musiała dopilnować, aby prowadząca otrzymała gotowy materiał. Założenie było takie,

Budujemy współpracę na Mazowszu – od organizacji do federacji

by odpowiedzialność stopniowo się rozkładała, a poszczególni uczestnicy Zespołu mieli realny wpływ na wyniki prac.

Zakończenie

Praca nad projektem Planu pokazała, że możliwe jest osiągnięcie konsensusu nawet w sytuacji, gdy członków zespołu roboczego wiele różni, mają inne podejście do stojących przed nimi zadań. W tej sytuacji decydującą rolę spełnia osoba moderatora – lidera. Od niego zależy, jak będzie przebiegał proces i czy pozwoli on członkom zespołu na wyrażanie własnego zdania i realizację własnych pomysłów. W tym przypadku MCPS wybrało moderatorkę precyzyjnie, znając jej doświadczenie w pracy z grupą, a także w dziedzinie ekonomii społecznej.

Powstał projekt nowoczesny, odzwierciedlający zdanie całego Zespołu, ponieważ prowadząca zapewniła swobodę wypowiedzi, jednocześnie pokierowała procesem w taki sposób, by projekt Planu był inny od tych, które wcześniej powstały, by opisywał aktualną sytuację i nie był oderwany od rzeczywistości.

Należy życzyć Zespołowi, by prace nad Planem kontynuowano, wykorzystując to, co już osiągnięto i pamiętając o tym, co jeszcze pozostało do zrobienia. Ważne jest, że w zapisy Planu przewidują działalność zespołu monitorującego, a osoby, które uczestniczyły w opracowaniu projektu Planu, wyraziły wolę, by dalej pracować nad dokumentem.

Załącznik

1. Wytyczne Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie (źródło: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/675363.html>, dostęp dn. 18.06.2013r.).

ⁱ **Marta Lewandowska** – absolwentka Wydziału Filozofii na Uniwersytecie Warszawskim, Podyplomowego Studium Zarządzania Organizacjami Pozarządowymi w Collegium Civitas, Szkoły Trenerów Warsztatu Umiejętności Psychospołecznych oraz Programu Wiedza i Doświadczenie: doskonalenie umiejętności trenerskich dla trenerów III sektora. Prowadzi warsztaty z zakresu zarządzania w organizacjach, zarządzania cyklem projektu, tworzenia organizacji, ekonomii społecznej, budowania partnerstw i koalicji, a także warsztaty rozwoju osobistego związane z osiąganiem równowagi życiowej (tzw. Work-life balance). Współpracuje z Fundacją Rozwoju Demokracji Lokalnej, Fundacją Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych. Prowadzi doradztwo strategiczne dla organizacji pozarządowych w całym kraju. Współautorka programu Akademii Kompetencji Liderkich. Przez wiele lat prowadziła zajęcia teatralne, w pracy trenerskiej często wykorzystuje techniki dramowe. Od 2005 roku jest przewodniczącą Komisji Dialogu Społecznego Dzielnicy Warszawa Śródmieście i wiceprezeską Stowarzyszenia MOKO. Przez pięć lat zarządzała Stowarzyszeniem OPTA. W maju 2013 r. powołana po wyborach do Warszawskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego II kadencji na lata 2013-2015 jako jedna z dziesięciu osób reprezentujących środowisko NGO.

Wytyczne
Ministra Pracy i Polityki Społecznej
do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na
rzecz promocji
i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora
ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie

Warszawa, 2011 r.

Niniejsze wytyczne, przygotowane przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, skierowane są do Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej, będących beneficjentami Poddziałania 7.1.3. Priorytetu VII Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz Instytucji Pośredniczących PO KL i Instytucji Wdrażających PO KL.

MINISTERSTWO
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

Warszawa, dnia 23.05.2011 r.

SEKRETARZ STANU

Jarosław Duda

DPP-II-073-94-MS/11

Według rozdzielnika

Szanowni Państwo,

Przekazuję do stosownego wykorzystania *Wytyczne Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie.*

Wieloletni regionalny plan stanowi działanie projektowe w ramach Priorytetu VII, Działania 7.1, Poddziałania 7.1.3 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, jednakże, w celu skoordynowania działań, zaproponowano, aby Plan stanowił istotny element programowania w województwach, zgodnie z zasadami prowadzenia polityki rozwoju. W tym celu zostały przeprowadzone szkolenia i doradztwo dla regionalnych ośrodków polityki społecznej w ramach systemowego projektu *Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej*, realizowanego w ramach Priorytetu I *Zatrudnienie i integracja społeczna*, Działania 1.2 *Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej* PO KL. Planowane są również szkolenia dla osób odpowiedzialnych za wdrażanie Priorytetu VII PO KL w województwach.

Przedłożone wytyczne stanowią kolejny element służący ujednoczeniu działań na poziomie kraju. Dokument był konsultowany z regionalnymi ośrodkami polityki społecznej oraz Departamentem Zarządzania EFS w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego.

Wszelkie kwestie związane z wykorzystaniem wytycznych proszę kierować do Departamentu Pożytku Publicznego w MPiPS, który koordynuje problematykę ekonomii społecznej.

J. Duda

Załącznik:

Wytyczne Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	5
1. Miejsce Planu w strukturze dokumentów województwa.....	6
2. Struktura Planu.....	8
3. Przygotowanie i monitoring Planu.....	10
4. Realizacja finansowa Planu.....	11

Wprowadzenie

W ramach Priorytetu VII Promocja integracji społecznej, w poddziałaniu 7.1.3 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, wprowadzono od 1 czerwca 2010 roku nowy typ operacji (projektu) pod nazwą: opracowanie, realizacja i monitoring wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej, oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie, zwany dalej Planem. Niniejszy dokument stanowi wytyczne – będące metodologicznym wsparciem dla jednostek samorządu województwa – umożliwiające ujednoczenie przygotowania i realizacji dokumentu we wszystkich województwach.

1. Miejsce Planu w strukturze dokumentów województwa

Podstawową kwestią jest umiejscowienie Planu w strukturze planowania strategicznego województwa. Zgodnie z przepisami ustaw, samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju województwa, na którą składa się m.in.:

- tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy;
- pozyskiwanie i łączenie środków finansowych: publicznych i prywatnych, w celu realizacji zadań z zakresu użyteczności publicznej;
- promocja walorów i możliwości rozwojowych województwa;
- wspieranie i prowadzenie działań na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Działania te obejmują w całości obszar funkcjonowania ekonomii społecznej. W ramach obecnych uregulowań prawnych najistotniejszymi dokumentami polityki rozwoju województwa obejmującymi obszar szeroko rozumianej polityki społecznej są:

- strategia rozwoju województwa (art. 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa);
- strategia wojewódzka w zakresie polityki społecznej, będąca integralną częścią strategii rozwoju województwa (art. 21 pkt. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej).

Dokumenty te występują odrębnie lub mogą stanowić jednolitą strategię rozwoju. W celu skoordynowania całej polityki rozwoju należy rozważyć zintegrowanie polityki społecznej w jednolitej strategii województwa.

Dokumentami wykonawczymi określającymi realizację strategii są: programy wojewódzkie oraz regionalny program operacyjny.

Problematyka ekonomii społecznej stanowi materię o charakterze horyzontalnym, obejmującą różne dziedziny, odnoszące się nie tylko do sfery polityki społecznej. **Dlatego też należy zadbać, aby ekonomia społeczna znalazła swoje miejsce w ramach przygotowywanych aktualizacji strategii rozwoju województwa. Jest to szczególnie istotne, gdyż cele określone w strategii rozwoju mają następnie swoje przełożenie na poziom wykonawczy/operacyjny w programach wojewódzkich,**

Zgodnie z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego przyjętą przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 roku w ramach Celu 2: Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych, wskazano na możliwości rozwoju sektora ekonomii społecznej w następujących wymiarach polityki regionalnej:

- *aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy* (aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu) – poradnictwo, pośrednictwo pracy, szkolenia i przekwalifikowania, prace interwencyjne i inne formy tworzenia miejsc pracy, rozwój ekonomii społecznej, formy wczesnej interwencji (w tym *outplacement*), staże i praktyki zawodowe;
- *rozwój lokalny* (w tym kulturalny) oraz rozwój kapitału społecznego – wsparcie lokalnych inicjatyw społecznych;
- *przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu*, w tym ograniczanie zjawiska ubóstwa, w szczególności wśród dzieci i osób starszych, realizacja programów integracji społecznej, rozwój działań ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw ekonomii społecznej, które spełniają funkcje w zakresie integracji społecznej, poprawy bądź uzupełniania usług publicznych oraz rozwoju wspólnot lokalnych.

Obszary te funkcjonują już obecnie w ramach strategii wojewódzkich lub strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej.

Plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie powinien natomiast stanowić program wojewódzki w zakresie rozwoju ekonomii społecznej. Nie należy go traktować jako przedsięwzięcie wyłącznie projektowe. Możliwości zawarte w PO KL mają na celu jedynie uruchomienie możliwości realizacji polityki publicznej w obszarze ekonomii społecznej.

Plan (program wojewódzki) powinien odwoływać się w swoich zapisach do priorytetów strategii rozwoju województwa (wojewódzkiej strategii polityki społecznej) zarówno w zakresie funkcjonalnym, czyli funkcji jakie może realizować sektor ekonomii społecznej w regionie, jak również w zakresie instytucjonalnym (rozwój społeczeństwa obywatelskiego, rozwój ekonomii społecznej).

Zadaniem Planu (programu wojewódzkiego) jest skoordynowanie regionalnej polityki wobec ekonomii społecznej finansowanej z:

- funduszy strukturalnych;
- środków budżetu państwa;
- środków budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Plan (program wojewódzki) powinien wyznaczyć podstawowe kierunki działań samorządu województwa w obszarze ekonomii społecznej, Program Operacyjny Kapitał Ludzki (Priorytet VII) należy traktować jako jedno z narzędzi możliwych do wykorzystania przy realizacji planu (programu), zwłaszcza w zakresie tworzenia (w wyniku konkursów) ośrodków wsparcia ekonomii społecznej oraz wsparcia na tworzenie podmiotów ekonomii społecznej.

2. Struktura Planu

Plan powinien zawierać elementy określone dla programu rozwoju w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz być przygotowany zgodnie z tą ustawą. Zgodnie z ustawą program określa w szczególności:

- diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej w odniesieniu do zakresu objętego programowaniem strategicznym oraz wyniki raportu ewaluacyjnego ex-ante, zawierającego uprzednią ewaluację skuteczności i efektywności realizacji programu;
- cel główny i cele szczegółowe w nawiązaniu do strategii rozwoju województwa (wojewódzkiej strategii polityki społecznej), wraz z określonymi wskaźnikami;
- priorytety oraz kierunki interwencji w zakresie terytorialnym;
- sposób monitorowania i oceny stopnia osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych;
- plan finansowy, w tym:
 - źródła finansowania realizacji programu;
 - kwotę środków przeznaczonych na finansowanie realizacji programu i jej podział między poszczególne priorytety;
 - informację o wysokości współfinansowania na poziomie programu i priorytetów;
- podstawowe założenia systemu realizacji.

Plan (program) przyjmowany jest przez zarząd województwa w drodze uchwały i jest przekazywany do wiadomości Sejmikowi województwa. Przed przyjęciem podlega konsultacjom z jednostkami samorządu terytorialnego oraz partnerami społecznymi i gospodarczymi. Finansowanie kosztów procesu przygotowania, realizacji i monitoringu Programu jest możliwe w ramach Poddziałania 7.1.3. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Diagnoza sytuacji ekonomii społecznej w regionie powinna obejmować wiedzę o stanie podmiotów ekonomii społecznej. Do podmiotów tych zalicza się: spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, zakłady aktywności zawodowej, organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o pożytku publicznym i wolontariacie (spółki non-profit, spółdzielnie socjalne, podmioty kościelne); W szczególności diagnoza powinna skupić się na tych podmiotach, które prowadzą działalność gospodarczą oraz odpłatną i nieodpłatną działalność pożytku publicznego, w tym te które zatrudniają pracowników. W diagnozie należy też uwzględnić podmioty o charakterze integracyjnym, przygotowujące do działania w sferze ekonomii społecznej: centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej. Diagnoza powinna również obejmować stan infrastruktury wsparcia oraz działań podmiotów publicznych na rzecz ekonomii społecznej (jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej etc.).

Priorytety i kierunki interwencji, powinny określać w szczególności:

- instytucjonalne stworzenie zasad rozwoju ekonomii społecznej (problematyka wojewódzkiego zespołu ds. ekonomii społecznej, forum współpracy z podmiotami ekonomii społecznej, instytucje odpowiedzialne);
- podstawowe kierunki rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w zakresie reintegracji zawodowej, integracji społecznej oraz dostępnych usług społecznych wynikających ze zdiagnozowanych potrzeb w województwie;
- stworzenie docelowej wizji sieci infrastrukturalnego wsparcia ekonomii społecznej w województwie (sieci ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, infrastruktura finansowa);
- zaprojektowanie mechanizmów oddziaływania edukacyjnego samorządu województwa z samorządami powiatów i gmin w zakresie rozwoju ekonomii społecznej (rola gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych);
- określenie mechanizmów współpracy na rzecz ekonomii społecznej między różnego rodzaju instytucjami, które mogą mieć wpływ na jej rozwój w regionie, m.in. pomiędzy ROPS a instytucjami Wdrażającymi PO KL;
- określenie mechanizmów promocji rozwoju sektora ekonomii społecznej w województwie poprzez system oświaty dzieci i młodzieży oraz system edukacji dorosłych.

Cele rozwojowe powinny zostać przełożone na określone kierunki interwencji – kierunki działań Planu, wskazujące ramowe kierunki przewidywanej interwencji publicznej w ramach realizowanych programów. Ten element powinien zostać uzupełniony o system realizacji. Należy również uwzględnić plan finansowy, o którym mowa w pkt. 4.

Odrębną kwestią Planu (programu wojewódzkiego) są jego wskaźniki realizacji. Każdy Plan powinien określić własne ramowe wskaźniki produktu i wskaźniki rezultatu, jak również oczekiwane efekty. Wskaźniki Planu powinny zostać wypracowane na poziomie wojewódzkim.

Proponuje się przyjęcie ramowych wskaźników wspólnych we wszystkich Planach (programach wojewódzkich), przy czym należy w Planach (programach) wskazać wartość bazową (na podstawie przeprowadzonej diagnozy) i docelową wskaźników.

Do wskaźników produktu należy zaliczyć:

- liczbę podmiotów ekonomii społecznej w województwie;
- liczbę osób zatrudnionych (bez względu na podstawę i wymiar czasu pracy) w podmiotach ekonomii społecznej;
- liczbę podmiotów ekonomii społecznej, którym zlecono realizację co najmniej jednej usługi spośród usług socjalnych (w tym usług dla osób niepełnosprawnych i dla osób starszych) oraz usług rynku pracy na zasadach ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- liczbę podmiotów ekonomii społecznej, którym zlecono co najmniej jedną usługę na podstawie ustawy Prawo zamówień publicznych w wyniku zastosowania tzw. „klauzul społecznych”;
- liczbę gmin/powiatów, które powierzyły podmiotom ekonomii społecznej realizację zadań publicznych na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- liczbę kompleksowych ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w województwie, w tym ośrodków w subregionach lub ośrodków zajmujących się określonymi kwestiami np. dla osób niepełnosprawnych, w tym tych, które objęte są systemem akredytacji/certyfikacji;

Do wskaźników rezultatu należy zaliczyć:

- liczbę gmin/powiatów, które uwzględniły problematykę ekonomii społecznej w swoich dokumentach programowych;
- liczbę gmin/powiatów, które określiły możliwość zlecenia zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej w rocznych lub wieloletnich programach współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- liczbę miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej;
- liczbę podpisanych umów partnerstwa publiczno-społecznego o współpracy;
- liczbę organizacji pozarządowych, które wskutek pomocy ośrodków wsparcia ekonomii społecznej rozpoczęły działalność ekonomiczną.

Do oczekiwanych efektów należy zaliczyć:

- co najmniej X % podmiotów ekonomii społecznej działających na zasadach rynkowych osiągnie dochód lub nadwyżkę bilansową z działalności lub osiągnie pokrycie kosztów swojej działalności;
- zapewnienie funkcjonowania X instytucji kompleksowo wspierających ekonomię społeczną w województwie;
- realizacja przez X gmin/powiatów zlecenia usług socjalnych i usług rynku/zadań publicznych pracy podmiotom ekonomii społecznej w gminach i powiatach;
- realizacja przez X gmin/powiatów zlecenia pozostałych usług podmiotom ekonomii społecznej, m. in. z wykorzystaniem tzw. „klauzul społecznych” w zamówieniach publicznych.

Podstawowe założenia systemu realizacji obejmować powinny zarządzanie programem, monitoring, ewaluację, sprawozdawczość oraz sposób koordynacji działań instytucji zaangażowanych w realizację programu.

3. Przygotowanie i monitoring Planu

Istotnym elementem jest problematyka przygotowania planu (Programu wojewódzkiego). Niezwykle ważne znaczenie ma identyfikacja podmiotów ekonomii społecznej oraz jednostek samorządu terytorialnego z jego zapisami. Dlatego też Plan powinien zostać przygotowany na następujących zasadach partycypacyjnych:

- prace nad tworzeniem dokumentu powinny zostać poprzedzone utworzeniem zespołu ds. ekonomii społecznej, składającego się z przedstawicieli władz województwa, podmiotów reprezentujących sektor ekonomii społecznej lub tworzących infrastrukturę wsparcia ekonomii społecznej, przedstawicieli samorządów powiatowych i gminnych;
- przygotowanie konkretnych zapisów może być realizowane przez grupę pracowników regionalnego ośrodka polityki społecznej, jak również zlecone organizacjom pozarządowym i podmiotom sektora ekonomii społecznej lub środowiskom akademickich. Preferowany byłby zespół redakcyjny łączący wszystkie te środowiska;
- poszczególne elementy Planu (programu wojewódzkiego) powinny być przedstawiane ponadto do publicznej oceny za pomocą kanałów elektronicznych/technik teleinformatycznych. Poza udostępnieniem informacji na stronach internetowych, do kluczowych instytucji (rządowych, samorządowych, pozarządowych, biznesowych, akademickich etc.) zostanie wysłane zaproszenie do wyrażenia opinii o proponowanej polityce, aby upewnić się, że są one poinformowane o konsultacjach i sposobach uczestniczenia w nich;
- przed przyjęciem Planu powinny odbyć się konsultacje poza podstawową formą, jaką jest możliwość zgłaszania uwag w formie pisemnej; konsultacje mogą być wzbogacone przez inne środki, takie jak: zbieranie opinii poprzez badania sondażowe (ankiety), panele ekspertów oraz różne formy otwartych spotkań;
- przyjęcie planu (programu wojewódzkiego) powinno nastąpić w formie uchwały zarządu województwa, na podobnych zasadach, jak przyjmuje się programy wojewódzkie.

Zarówno przygotowanie Planu (programu wojewódzkiego), jak również jego monitorowanie powinno być zadaniem organizacyjnym regionalnego ośrodka polityki społecznej. Dlatego też niezbędne byłoby przygotowanie stanowiska pracy dla specjalisty odpowiadającego za zagadnienia programowania i monitoringu. Jego zadaniem byłoby organizowanie procesu przygotowania i monitoringu Planu działania. Plan powinien być monitorowany za pomocą ankiet, wywiadów, a także innych informacji. W przypadku województw, które przystąpiły do realizacji projektu pn. „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” (Priorytet I Zatrudnienie i integracja społeczna) w zadanie mogą zostać włączeni pracownicy Obserwatorium Integracji Społecznej.

Monitoring może opierać się o:

- coroczne raporty z jego realizacji wraz z oceną realizacji wskaźników przedstawianych przez zespół ds. ekonomii społecznej zarządowi i sejmikowi województwa;
- okresowe (obejmujące kilka lat) kompleksowe raporty przedstawiane zarządowi i sejmikowi województwa. Pierwszy raport powinien zostać przedstawiony najpóźniej w I kwartale 2014 roku;
- coroczne i okresowe raporty powinny być uzupełniane raportem ewaluacyjnym bieżącymi (on-going) oraz ex-post.

Należałoby dokonać ewaluacji Planu (programu wojewódzkiego) na koniec 2013 roku. Koszt procesu przygotowania, realizacji, monitoringu oraz ewaluacji Planu możliwy jest do sfinansowania w ramach Poddziałania 7.1.3. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

4. Realizacja finansowa Planu

Zgodnie z przepisami o zasadach rozwoju regionalnego, program wojewódzki zawiera jako nieodłączny element plan finansowy, obejmujący:

- źródła finansowania realizacji programu;
- kwotę środków przeznaczonych na finansowanie realizacji programu i jej podział pomiędzy poszczególne priorytety;
- informację o wysokości współfinansowania ze środków europejskich na poziomie programu i priorytetów.

Program wojewódzki na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, powinien w wymiarze finansowym obejmować, możliwości wynikające z projektu systemowego Poddziałania 7.1.3, Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej. Ponadto w części finansowej Planu należy zaliczyć te działania Priorytetu VII Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (Działanie 7.1. i działanie 7.2.), które są adresowane do sektora ekonomii społecznej. W ramach planu finansowego powinny być również uwzględnione środki budżetu samorządu województwa, jak również środki funduszy celowych i budżetów jednostek samorządów terytorialnych zadeklarowane na realizację działań w obszarze ekonomii społecznej.

W przygotowaniu planu finansowego należy określić perspektywę czasową zbieżną z perspektywą Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, oraz wymogami wieloletniej prognozy finansowej. Kolejne uzupełnienie planu finansowego nastąpi wraz ze zmianami do strategii oraz określeniem nowej perspektywy finansowej. W przygotowaniu planu finansowego należy wykorzystać możliwości dotyczące wieloletniej prognozy finansowej jednostki samorządu terytorialnego, o której mowa w przepisach o finansach publicznych.

Realizacja finansowa Planu (programu wojewódzkiego) może odbywać się m.in. poprzez zaprogramowanie Planu Działania na rok 2012 i 2013 dla Priorytetu VII PO KL Działanie 7.2. w szczególności w zakresie kryteriów dostępu i kryteriów strategicznych w działaniach tworzących infrastrukturę wsparcia sektora ekonomii społecznej. Instytucja Pośrednicząca PO KL winna uwzględnić wskazania Planu w tym zakresie przy tworzeniu Planu Działania. Tym samym konkursy dla beneficjentów PO KL w tym zakresie odbywać się będą według określonej koncepcji programowej przygotowanej przez samorząd województwa.